

QUAN HỆ GIỮA NGƯỜI HOA VỚI NGƯỜI KINH VÀ NGƯỜI KHƠ-ME TRONG SINH HOẠT TÍN NGƯỠNG CỦA NGƯỜI HOA TỈNH SÓC TRĂNG

TS. Dương Thị Ngọc Minh

ThS. Lâm Châu Tuấn

Trường Chính trị Sóc Trăng

Email: duongthingocminh@gmail.com

Tóm tắt: Từ cuối thế kỷ XVII trở lại đây, Sóc Trăng là địa bàn cộng cư chủ yếu của ba tộc người: Kinh, Hoa và Khơ-me (Khmer). Quá trình phát triển của vùng đất này giúp ba tộc người tạo lập được các giá trị văn hóa riêng, đồng thời tiếp nhận những giá trị văn hóa của nhau, thể hiện rất rõ nét trong sinh hoạt tín ngưỡng dân gian. Bài viết giới thiệu những thông tin cơ bản nhất về tín ngưỡng dân gian của người Hoa ở Sóc Trăng; mối quan hệ giao lưu văn hóa giữa người Hoa với người Kinh và người Khơ-me trong sinh hoạt tín ngưỡng gắn với các di tích thờ cúng của người Hoa; sự ảnh hưởng và tác động của mối quan hệ đó tới đời sống văn hóa của các tộc người ở địa phương.

Từ khóa: Người Hoa, tín ngưỡng dân gian, quan hệ dân tộc, giao lưu văn hóa, Sóc Trăng

Abstract: From the end of the seventeenth century onwards, Soc Trang is a cohabiting area of three ethnic groups: Kinh, Chinese and Khmer people. The development process of this land helps these three ethnic groups to create cultural values and at the same time to accept each other's cultural values, which are reflected in their folk religious practices. The article introduces the most basic information about the folk beliefs of the Chinese people in Soc Trang; the cultural exchange relationship between the Chinese and the Kinh and Khmer people in religious activities associated with the worshiping relics of the Chinese people; the influence and impact of that relationship on the cultural life of the local ethnic groups.

Keywords: Chinese people, folk belief, ethnic relation, cultural exchange, Soc Trang.

Ngày nhận bài: 14/4/2021; ngày gửi phản biện: 2/5/2021; ngày duyệt đăng: 13/6/2021

Mở đầu

Người Hoa vốn là những cư dân Trung Hoa, ở vùng duyên hải phía Nam Trung Quốc như các tỉnh Quảng Đông, Phúc Kiến, đảo Hải Nam. Đến những năm cuối thế kỷ XVII, người Hoa đã có mặt ở vùng đất Sóc Trăng nước ta, cách thức di chuyển chủ yếu bằng đường biển. Trong quá trình cộng cư tại vùng đất này, người Hoa đã mang theo và lưu giữ

những tín ngưỡng truyền thống của mình để làm chỗ dựa tinh thần khi an cư lập nghiệp trên vùng đất mới. Bên cạnh đó, người Hoa nơi đây còn tiếp nhận những yếu tố văn hóa cổ truyền và cả những tín ngưỡng dân gian của người Kinh, người Khơ-me láng giềng. Ngược lại, người Kinh, người Khơ-me ở Sóc Trăng cũng tiếp nhận một cách tự nhiên những tín ngưỡng dân gian đặc sắc của người Hoa. Đặc điểm này được phản ánh sâu đậm trong kiến trúc, cách phối thờ các vị thần linh, thực hành những lễ hội diễn ra tại các cơ sở thờ tự của người Hoa ở Sóc Trăng. Đây cũng chính là biểu hiện rõ nét nhất cho giao lưu văn hóa và mối quan hệ giữa giữa ba tộc người Kinh, Khơ-me và Hoa tại Sóc Trăng.

Trong mối tương quan với văn hóa dân gian của người Kinh và người Khơ-me, tín ngưỡng dân gian của người Hoa đã góp phần quan trọng tạo nên những giá trị to lớn suốt quá trình dung hợp đa văn hóa. Trên cơ sở đó, hình thành một diện mạo riêng cho văn hóa ở Sóc Trăng trong nhiều thế kỷ qua. Bài viết này tập trung giới thiệu về tín ngưỡng dân gian của người Hoa ở Sóc Trăng; làm rõ mối quan hệ giao lưu văn hóa giữa người Hoa với người Kinh và người Khơ-me trong sinh hoạt tín ngưỡng gắn với các di tích thờ cúng của người Hoa; nêu lên sự ảnh hưởng và tác động của mối quan hệ đó tới đời sống văn hóa của các tộc người tại địa phương.

1. Vài nét về người Hoa ở Sóc Trăng

Sóc Trăng là tỉnh thuộc đồng bằng Sông Cửu Long, dân số có hơn 1,3 triệu người (năm 2019), thuộc 20 thành phần dân tộc, trong đó dân tộc thiểu số chiếm 35,78%. Trong 19 dân tộc thiểu số, người Hoa chiếm 5,02% dân số của tỉnh, với 15.766 hộ, 65.797 người; sinh sống rộng khắp tại 11 huyện, thị xã, thành phố; tập trung nhiều nhất ở thị xã Vĩnh Châu (29.469 người), thành phố Sóc Trăng (17.515 người), huyện Mỹ Xuyên (4.368 người), huyện Trần Đề (3.985 người), huyện Thạnh Trị (3.513 người) (UBND tỉnh Sóc Trăng, 2019).

Người Hoa ở Sóc Trăng vốn là những cư dân chủ yếu ở vùng duyên hải phía Nam Trung Quốc (các tỉnh Phúc Kiến, Quảng Đông, đảo Hải Nam...) vượt biển tìm đến vùng đất Nam Bộ nước ta để mưu sinh, lập nghiệp vào các thời điểm khác nhau. Sóc Trăng là một trong những địa phương được các thế hệ người Hoa (gốc Triều Châu - người dân địa phương quen gọi là người Tiều; gốc Quảng Đông, Phước Kiến, Hải Nam và một ít người Hoa gốc Khách Gia/Hẹ) đến định cư khá sớm, do vị trí “nằm giữa hai trung tâm định cư người Hoa vào đầu thế kỷ XVIII - XIX, đó là Mỹ Tho và Hà Tiên” (Trần Hồng Liên, 2002, tr. 213). Cửa sông Mỹ Thanh là một trong những nơi đón nhận luồng di dân này; từ đó người Hoa ngược theo sông để đến lập nghiệp ở nhiều nơi khác có điều kiện sống thuận lợi, thường là những nơi có đường thủy, đường biển. Người Hoa còn cư trú đông đảo ở các thị trấn, nhiều làng, phum, sóc, nhất là các điểm giao thông, các khu thương mại khắp nơi trong tỉnh (Lâm Hoàng Viên, 2017, tr. 22).

Hoạt động kinh tế chủ yếu của người Hoa ở Sóc Trăng là kinh doanh, thương mại và dịch vụ, tiểu thủ công nghiệp, chế biến.

2. Tín ngưỡng của người Hoa ở Sóc Trăng

Người Hoa ở Sóc Trăng thờ cúng tổ tiên và tôn thờ các vị thần linh dân gian, bao gồm cả các vị nam thần và nữ thần, mà họ gọi một cách thân thiết là Ông và Bà. Việc thờ Ông, thờ Bà của người Hoa không chỉ đơn thuần là hình thức tín ngưỡng dân gian, mà trong đó có sự pha trộn các hình thức của Đạo giáo, Phật giáo và tư tưởng Nho gia. “Từ sự trộn lẫn đó, tạo ra một tín ngưỡng dân gian đặc trưng của người Hoa, đó là sự tổng hợp các hình thức nghi lễ và hình thức thờ phụng” (Lâm Hoàng Viên, 2017, tr. 47). Có thể chia tín ngưỡng dân gian của người Hoa ở Sóc Trăng thành các loại hình chính dưới đây.

- *Tín ngưỡng mang tính cá nhân*: Đây là những niềm tin, cách ứng xử của mỗi cá nhân đối với các thế lực siêu nhiên tác động đến từng cá nhân. Đó là những kiêng kỵ, niềm tin vào số phận, sự may rủi,... Loại hình tín ngưỡng này được thể hiện dưới các hình thức phổ biến như: quan niệm về số phận, tử vi; thần độ mạng; thần độ tuổi; các hình thức kiêng kỵ và khắc phục những rủi ro.

- *Tín ngưỡng trong gia đình*: Đó là việc lập bàn thờ tổ tiên, bàn thờ thần thánh, những vị thần linh phù hộ cho các thành viên trong gia đình. Gia đình nào theo đạo Phật thì trên bàn thờ chính có thờ thêm tượng hay hình ảnh của các vị Phật Thích Ca, Phật Di Đà, Phật Di Lặc..., đặc biệt là Phật Bà Quan Âm được thờ phổ biến nhiều hơn. Tuy nhiên, các vị Phật này đã được “dân gian hóa”, mang màu sắc dân gian nhiều hơn là màu sắc tôn giáo.

- *Tín ngưỡng trong dòng họ*: Người Hoa ở Sóc Trăng có nhiều cộng đồng huyết thống theo chế độ phụ hệ, mang các tên họ khác nhau, trong đó đông nhất là các nhóm mang họ Trần, họ Lâm, họ Lý, họ Lai, họ Quách, họ Huỳnh,... Mỗi quan hệ thân tộc được xem là một trong những chỗ dựa quan trọng để xây dựng cuộc sống trên vùng đất mới. Hình thái tín ngưỡng nổi bật của dòng họ là lập các phủ thờ, như phủ thờ nhà họ Trần, họ Lâm, họ Quách, họ Huỳnh ở thành phố Sóc Trăng; phủ thờ họ Lai ở thị xã Vĩnh Châu; phủ thờ Triều Châu; phủ thờ Cửu huyền trong gia đình ở thị xã Ngã Năm;... Tham gia sinh hoạt tín ngưỡng tại các phủ thờ này gồm cả những người không có quan hệ huyết thống nhưng có cùng tên họ (Lâm Hoàng Viên, 2017, tr. 49).

- *Tín ngưỡng trong cộng đồng*: Đó là sự sùng bái và thờ cúng các vị thần, vị thánh phổ biến trong cộng đồng người Hoa. Những vị thần linh này thường được thờ tự ở các cơ sở tín ngưỡng do cộng đồng người Hoa xây dựng nên, có người trông nom và tổ chức quản lý.

Trong các cơ sở tín ngưỡng của người Hoa ở Sóc Trăng thường có nhiều vị thần linh được thờ cúng. Ngoài vị thần chính còn có các vị thần tòng tự (tòng tự hay phối tự) có vai trò nhỏ hơn vị thần chính, và các thần phụ tự có vai trò thấp hơn thần tòng tự. Các thần tòng tự và phụ tự là những người đi theo hầu hạ, phục vụ cho các vị thần chính. Trong hệ thống các

thần tòng tự cũng có sự phân cấp rất rõ ràng: các thần tòng tự ở bên trái thần chính (thuộc hướng Tây tương đương với Kim trong ngũ hành) có vị trí thứ bậc và chức năng cao hơn các vị thần tòng tự ở bên phải thần chính.

Các thần phụ tự ở những vị trí khác nhau trong các cơ sở tín ngưỡng, tiêu biểu cho ước vọng phụ, bổ sung thêm ước vọng của người tín ngưỡng. Có khi một thần vừa là thần chính ở cơ sở tín ngưỡng này nhưng lại là thần phụ ở cơ sở tín ngưỡng khác, do hiện tượng phối thờ rất phổ biến trong cơ sở tín ngưỡng của người Hoa ở Sóc Trăng. Bàn thờ của vị thần chính bao giờ cũng được đặt trang trọng ở giữa chính điện. Hai bên bàn thờ chính là các bàn thờ thần tòng tự và thần phụ tự, được bày trí khắp các gian trong cơ sở tín ngưỡng.

Nhìn chung, trong các cơ sở tín ngưỡng của người Hoa ở Sóc Trăng, các thần chính là những vị thần có chức năng chủ đạo nhất, là thần đại biểu cho ước vọng chính của cơ sở tín ngưỡng. Ví dụ, Bà Thiên Hậu đại diện cho ước mong về sự may mắn, sung túc, do đó người Hoa thường đến miếu Bà để cầu mong Bà phù hộ cho việc làm ăn buôn bán, xây cất nhà cửa của mình được nhiều may mắn, thuận lợi. Trong khi, Quan Công đại diện cho ước mong về sự bình an và đạo hạnh, nên người Hoa đến Miếu Ông để cầu mong cho mọi người trong gia đình được bình an và mạnh khỏe, đồng thời để nhắc nhở con cháu về đạo làm người, biết hiếu thảo với ông bà, cha mẹ và giúp đỡ người khi gặp khó khăn,... Vì vậy, người dân khi đi đến cúng bái, phải cúng thần chính trước, rồi mới đến các thần tòng tự và sau cùng là các thần phụ tự.

3. Quan hệ giao lưu văn hóa giữa ba dân tộc Hoa, Kinh và Khơ-me qua hoạt động tín ngưỡng dân gian của người Hoa

Đến Sóc Trăng, ngoài đức tính cần cù, giỏi mua bán, những lưu dân người Hoa còn mang theo trong tâm thức nhiều vị thần dân gian quen thuộc ở quê hương. Tại vùng đất mới, họ đã tiếp nhận những yếu tố văn hóa cổ truyền của người Kinh, người Khơ-me; đồng thời người Kinh, người Khơ-me cũng tiếp nhận một cách tự nhiên những yếu tố tín ngưỡng đặc sắc của người Hoa mang đến. Đặc điểm này được thể hiện rất rõ trong trang trí kiến trúc, hình thức thờ tự và đặc biệt là qua các lễ hội tín ngưỡng diễn ra tại các cơ sở tín ngưỡng của người Hoa ở Sóc Trăng.

3.1. Trong trang trí kiến trúc tại các cơ sở tín ngưỡng

Khi đã ổn định cuộc sống và nơi ăn chốn ở tại địa phương mới, việc đầu tiên mà người Hoa tiến hành là xây dựng các cơ sở tôn giáo tín ngưỡng để thờ cúng thần linh và cũng là nơi để sinh hoạt cộng đồng, giáo dục con cháu. Trên các bao lam, hương án, hoành phi, câu đối, bờ nóc, bờ giải..., các nghệ nhân người Hoa đã thể hiện tư duy nghệ thuật sâu sắc của mình thông qua các mảng chạm khắc, các bức hội họa. Những chi tiết này cho thấy kiến trúc và trang trí cơ sở tín ngưỡng của người Hoa khác hẳn với đình, miếu của người Kinh láng giềng.

Hình tượng con Rồng uốn lượn mềm mại trên các phù điêu bằng gỗ hoặc được đắp nổi bằng xi-măng trên các bờ nóc, bờ giải, trụ cột trong miếu của người Hoa, đã thể hiện khá đậm nét sự tiếp xúc và giao lưu văn hóa giữa cộng đồng dân tộc Hoa - Kinh.

Bên cạnh những mô tip trang trí truyền thống của người Hoa, đã xuất hiện rất nhiều mô tip trang trí mới, như hình ảnh cây trái, chim chóc, muông thú...; hay trên các bức tranh, bức bình phong có chạm khắc những hình ảnh mang đậm nét đặc trưng của làng quê Nam Bộ, như bụi tre, khóm trúc, những con đường mòn uốn lượn, kênh rạch chằng chịt, chiếc xuồng ba lá, những đồng lúa trĩu vàng... Những chi tiết này xuất hiện khá phổ biến tại các cơ sở tín ngưỡng của người Hoa ở thị xã Vĩnh Châu, thành phố Sóc Trăng, các huyện Kế Sách, Mỹ Xuyên, Long Phú.

3.2. Trong hình thức thờ tự tại các cơ sở tín ngưỡng

Như đã trình bày, tại các cơ sở tín ngưỡng của người Hoa ở Sóc Trăng, ngoài vị thần chính còn có các thần tòng tự và thần phụ tự, trong đó có các vị thần của người Khơ-me và người Kinh, do người Hoa sống xen kẽ với các tộc người này. Người Hoa đã tiếp nhận hình thức thờ Thạch Thần (*Neak Tà*) trong tín ngưỡng dân gian của người Khơ-me và đưa vào thờ tự tại các cơ sở tín ngưỡng của mình. Đối với người Khơ-me, *Neak Tà* là vị thần bảo hộ một khu vực đất đai (giống như thần Thổ địa của người Kinh) với mong ước được ban phát sự bình yên, hạnh phúc trong gia đình, tránh ốm đau bệnh tật. Theo thống kê, hiện nay trong 69 miếu của người Hoa ở Sóc Trăng có 24 miếu thờ *Neak Tà* tại khuôn viên miếu (Lâm Hoàng Viên, 2017, tr. 137). Trong miếu thờ Thiên Hậu Thánh mẫu ở Vũng Thơm (huyện Mỹ Xuyên), Bà Thiên Hậu được thờ tại trang thờ chính của miếu, kế đó ở hai bên là Lục Đạm công (tức *Neak Tà* trong tín ngưỡng của người Khơ-me) và Hoa công - Thánh mẫu (tức ông bà mẹ sanh trong tín ngưỡng của người Hoa), ngoài cùng là Quan Công và ông bà Bồn. Hai bên hành lang miếu bố trí đồ án Vân Long tinh và Phong Hồ tinh, tức 2 thiên tinh (giếng trời) để lấy ánh sáng và thông khí trong kiến trúc miếu thờ của người Hoa.

Chùa Ông Bồn hay Hòa An hội quán là ngôi chùa cổ được xây dựng từ năm 1875, tọa lạc tại phường 1, thành phố Sóc Trăng. Ngoài chánh điện thờ Ông Bồn, hai gian tả hữu thờ vị chính thần Phúc Đức và Bà Thiên Hậu Thánh Mẫu cùng nhiều phối tự thần linh khác. Do đó, ngôi chùa Ông Bồn không chỉ thu hút thiện nam tín nữ người Việt gốc Hoa, mà còn được đông đảo người Kinh, người Khơ-me địa phương thành tâm đến cúng bái trong những dịp rằm, lễ tết, ngày vía A Côn (ông Bồn) và tạ ơn chư thần phù hộ buôn may bán đắt, gia đình bình an.

Ở thị xã Vĩnh Châu, rất dễ dàng nhận ra hiện tượng miếu thờ Phước Đức Chánh Thần và Thổ Địa của người Hoa thường nằm gần các miếu thờ *Neak Tà* của người Khơ-me. Người Hoa nơi đây khi có việc đều cầu xin các vị thần giúp đỡ công ăn việc làm gặp nhiều thuận lợi, học hành thi cử đỗ đạt, gia đình hòa thuận, hạnh phúc,... Sau khi thắp hương vái Phước Đức Chánh Thần và Thổ Địa ở miếu của mình xong, họ bước sang thắp hương cầu xin Ông

Tà trong miếu của người Khơ-me. Đôi khi người Hoa cũng dựng miếu nhỏ bên đường để thờ *Neak Tà*, nhưng họ không đặt một hòn đá như người Khơ-me, mà thay vào đó ghi bằng chữ “Thần” (神). Đây là những minh chứng rõ nét cho sự giao lưu văn hóa trên lĩnh vực tâm linh, tín ngưỡng giữa hai cộng đồng Hoa, Khơ-me.

Theo sự tương quan có tính biện chứng, ông Tà trong tín ngưỡng của người Khơ-me cũng dần dần du nhập vào tín ngưỡng thờ Thổ Địa của người Hoa. Thờ cúng Thổ Địa đã có từ xa xưa, bắt nguồn từ tín ngưỡng dân gian của người Trung Hoa. Mỗi dòng sông con suối, mỗi một cái ao, mỗi một chỗ lồi lõm của đất đều có sự ngự trị của một vị thần. Người ta cầu xin Thổ Địa ban phát cho sự bình yên, hạnh phúc trong gia đình, tránh được ốm đau, bệnh tật, cây trồng tươi tốt, vật nuôi chóng lớn, trẻ con khỏe mạnh,...

Bên cạnh việc tiếp nhận vị thần *Neak Tà* của người Khơ-me, người Hoa còn đón nhận nhiều vị thần dân gian của người Kinh và đưa vào điện thờ tại các cơ sở tín ngưỡng của mình, nhiều nhân vật lịch sử hay các Tiên hiền Hậu hiền có công mở mang bờ cõi, bảo vệ nhân dân, chống giặc ngoại xâm. Tại một cơ sở Thần Tài cổ miếu ở thị xã Vĩnh Châu, ngoài thờ vị Thần Tài của người Hoa còn thờ Chủ tịch Hồ Chí Minh. Miếu Võ Đế ở thành phố Sóc Trăng vừa thờ Quan Công, vừa thờ 2 vị thần của người Kinh là Võ Đình Sâm, Trần Văn Hòa - những vị tướng của triều Nguyễn từng trấn giữ tại địa bàn huyện Mỹ Xuyên và có nhiều đóng góp cho cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp.

Đặc biệt, hình tượng Bà Chúa Xứ - một vị nữ thần được xem như Thành hoàng của người Kinh cũng được cộng đồng người Hoa đưa vào điện thờ của mình, phổ biến là ở các miếu thờ Thiên Hậu. Hay tại Thiên Hậu Cung - An Hiệp (huyện Châu Thành), ngoài Thiên Hậu và các vị thần tín ngưỡng dân gian của người Hoa được thờ tự thì các vị thần dân gian khác của người Kinh, người Khơ-me cũng được phối thờ một cách trang trọng trong khuôn viên của miếu theo tâm nguyện của người dân trong vùng. Trước cửa chính điện là khuôn viên sân miếu, với bên phải là miếu thờ ông Tà, bên trái - nơi thờ tượng Phật Bà Quan Âm rất to. Trong chính điện, ngoài thờ Thiên Hậu và các vị thần dân gian của người Hoa, còn có cả bàn thờ ông Địa - Thổ công rất gần gũi trong tín ngưỡng dân gian của người Kinh. Thậm chí bàn thờ Bác Hồ cũng được dành một góc rất trang trọng trong chính điện của miếu thờ. Hiện tượng thêm vào thần điện ở các miếu của người Hoa những thần linh của người Kinh cho thấy, xu hướng giao lưu và hội nhập văn hóa giữa cộng đồng hai dân tộc Kinh - Hoa ngày càng rõ nét. Đây là một minh chứng cho quá trình “Việt hóa” đã và đang diễn ra tại các cơ sở tín ngưỡng dân gian của người Hoa ở Sóc Trăng.

Do hiện tượng phối thờ trên, nên bất kể người Kinh, Hoa hay Khơ-me mỗi khi đến Thiên Hậu Cung, sau khi vào chính điện để thắp hương Bà Thiên Hậu và các vị thần ở tả - hữu, đều bước ra ngoài khuôn viên trước chính điện để thắp hương vái ông Tà của người Khơ-me và Phật Bà Quan Âm của người Kinh. Nhà nghiên cứu Lâm Hoàng Viên cho biết:

“Hiện tượng thêm vào thần điện ở các miếu người Hoa những thần linh của người Kinh, đã thể hiện xu hướng giao lưu và hội nhập văn hóa giữa cộng đồng hai dân tộc Kinh - Hoa ngày càng rõ rệt. Đây còn là một minh chứng cho quá trình ‘Việt hóa’, đã và đang diễn ra tại các cơ sở tín ngưỡng dân gian của người Hoa ở Sóc Trăng” (Lâm Hoàng Viên, 2017, tr. 138).

Theo chiều ngược lại, một số tín ngưỡng dân gian của người Hoa, nhất là tín ngưỡng thờ Thiên Hậu theo bước chân di dân của người Hoa đến Sóc Trăng đã dần trở thành một dạng tín ngưỡng thờ Mẫu khá phổ biến tại vùng đất này. Bởi lẽ, trong con mắt của nhiều người Kinh, Thiên Hậu trước hết là vị phúc thần, một Mẫu linh thiêng như các Mẫu khác trong truyền thống (Liễu Hạnh, Bà Chúa Xứ...), vì vậy họ có xu hướng tiếp nhận tín ngưỡng thờ Thiên Hậu theo ngả Phật giáo hoặc bằng cặp mắt Phật giáo. Trong tư duy người Kinh, miếu thờ Thiên Hậu của người Hoa là “nhà chùa” (chùa Thiên Hậu), Bà hiển linh như Phật Bồ tát. Do đó, để thể hiện xu hướng dung hòa vào dòng chảy chủ lưu của văn hóa Việt và để thu hút nhiều khách viếng hơn, một số miếu Thiên Hậu ở Tây Nam bộ bắt đầu thỉnh tượng Phật Bà Quan Âm (đôi khi có cả tượng Phật Thích Ca) vào phối thờ. Ngoài ra, dấu ấn Phật giáo còn thể hiện qua vòng hào quang Phật sau tượng Thiên Hậu trong hầu hết các miếu thờ. Như vậy, xuất phát từ sự cộng hưởng văn hóa trong quá trình cộng cư, Thiên Hậu Thánh Mẫu của người Hoa theo thời gian đã trở thành vị Phúc thần, một vị Thánh Mẫu từ bi hay một vị Phật Bà trong tâm thức của cộng đồng ba dân tộc Kinh, Hoa, Khơ-me.

Bên cạnh sự giao thoa trong tín ngưỡng thờ Thiên Hậu, còn có sự giao thoa về tín ngưỡng thờ Quan Công. Quan Công được thờ khá phổ biến trong các gia đình, các chùa, miếu của người Kinh và người Khơ-me. Người Hoa và cả người Kinh, người Khơ-me cùng thờ Quan Công với mong muốn sẽ có được nhiều tài lộc, công việc làm ăn thuận lợi, may mắn. Có thể thấy, tín ngưỡng thờ Quan Công của người Hoa được cộng đồng người Kinh và người Khơ-me rất tôn kính, ngưỡng vọng, vì vị tướng này là một biểu tượng cho nhân cách cao cả, sự hào hiệp trọng nghĩa và lòng trung thành. Đặc điểm này phần nào cho thấy sự giao lưu và tiếp biến văn hóa của ba dân tộc Kinh, Hoa và Khơ-me trên vùng đất Sóc Trăng.

3.3. Trong hoạt động lễ hội tại các cơ sở tín ngưỡng

Quá trình cộng cư lâu dài của ba dân tộc Kinh, Hoa, Khơ-me trong lịch sử đã dẫn đến giao lưu và hội nhập tự nhiên về văn hóa và đời sống tâm linh, đặc biệt là việc tham dự các lễ hội tín ngưỡng. Đây cũng là một trong những minh chứng tiêu biểu cho sự đoàn kết giữa ba dân tộc.

Các cơ sở thờ tự như miếu Bà Thiên Hậu, miếu Quan Công, chùa Ông Bồn... vốn xuất phát từ các tín ngưỡng truyền thống của người Hoa ở Sóc Trăng, song từ lâu đã trở thành địa điểm thu hút đông đảo người Kinh, người Khơ-me đến lễ bái, chiêm ngưỡng, nhất là trong các dịp hội. Vào những ngày vía các vị thần của người Hoa (vía Bà, vía Ông) hay trong bất kỳ lễ hội nào diễn ra tại Thiên Hậu Cung, tại chùa Ông..., cả người Hoa, người Kinh và người Khơ-me đều tham gia với tất cả lòng cung kính, thành tâm. Đêm đến, khoảng sân

trước các cơ sở tín ngưỡng được chong đèn, kết hoa với nhiều sắc màu lộng lẫy. Nơi đây trở thành tâm điểm diễn ra các hoạt động mang tính lễ hội, cuốn hút không chỉ đông đảo bà con người Hoa mà cả người Kinh, người Khơ-me quanh vùng tham gia, vừa để vui chơi vừa nhằm thỏa mãn nhu cầu tâm linh tín ngưỡng.

Hiện tượng đi viếng miếu Thiên Hậu hay chùa Ông vào những ngày đầu năm Âm lịch đã trở thành một phong tục của cư dân sở tại, không phân biệt dân tộc, tôn giáo, tín ngưỡng. Trong không khí linh thiêng đó, người đi lễ thuộc ba dân tộc trở nên thân thiện, cởi mở và bao dung với nhau hơn; trao đổi cùng nhau những chuyện buồn vui, những mong ước tốt đẹp trong cuộc sống.

Hàng năm, Thiên Hậu cổ miếu có 5 kỳ tế lễ, trong đó kỳ lớn và quan trọng nhất là ngày vía Bà Thiên Hậu Thánh Mẫu, tổ chức vào ngày 23 tháng Ba, thu hút đông đảo khách thập phương đến dự lễ. Ngày vía Bà hàng năm trở thành một ngày hội lớn không chỉ của cộng đồng người Hoa ở đây mà cả người Kinh và người Khơ-me. Lễ hội vía Bà ở Thiên Hậu cổ miếu thật sự là một nét đẹp trong văn hóa truyền thống của người Hoa ở Sóc Trăng, cũng là dịp thể hiện sự đoàn kết, gắn bó giữa ba dân tộc Hoa, Kinh và Khơ-me cùng cộng cư trên mảnh đất này (Hình 3).

Ngoài ra, rất nhiều gia đình người Kinh và Khơ-me ở Sóc Trăng đều đặt niềm tin vào các vị thần dân gian của người Hoa. Mỗi khi có việc khai trương kinh doanh, xây cất nhà cửa hay những việc hệ trọng khác, họ đều tìm đến ngôi chùa Bà hay chùa Ông để xin phù hộ, cầu mong cho những ước nguyện của mình được trở thành hiện thực.

Kết luận

Trong quá trình di dân ra từ Trung Quốc, một bộ phận người Hoa đã đến Sóc Trăng và cộng cư lâu đời với người Kinh, người Khơ-me trong cuộc khai phá vùng đất này. Cộng đồng người Hoa đã đoàn kết, giúp đỡ cùng nhau vượt mọi khó khăn, giúp họ không chỉ tồn tại trong cuộc sống vật chất, mà còn bảo tồn bản sắc văn hóa tộc người; không chỉ tạo được thế mạnh vật chất mà còn bảo lưu giá trị tinh thần cho cộng đồng người Hoa nơi đây. Thông qua những sinh hoạt tín ngưỡng, cộng đồng người Hoa được gặp gỡ, chia sẻ, giúp đỡ nhau về tâm tư, tình cảm và luôn giúp nhau trong cuộc sống hàng ngày. Các cơ sở tín ngưỡng, hoạt động tín ngưỡng giúp họ liên kết chặt chẽ, gắn gũi và bao bọc nhau trong cuộc sống. Bên cạnh đó, trong tiến trình lịch sử hình thành và phát triển tỉnh Sóc Trăng, cộng đồng người Hoa đã cộng cư gắn bó lâu đời với đồng bào người Kinh và người Khơ-me, cùng nhau đoàn kết xây dựng quê hương, giữ gìn bản sắc văn hóa dân tộc. Do vậy, đời sống, sinh hoạt tín ngưỡng phong phú của người Hoa đã góp phần đáng kể vào kho tàng văn hóa đặc sắc của địa phương.

Có thể thấy, hiện tượng giao thoa văn hóa giữa ba dân tộc Hoa, Kinh và Khơ-me qua các tín ngưỡng dân gian được xem là một hình mẫu của sự chung sống chan hòa, gắn kết

giữa các tộc người, nhằm hướng tới sự phát triển bền vững ở vùng đất Sóc Trăng đa tộc người. Ông Lý Bình Cang - Nguyên Trưởng Ban Dân tộc tỉnh Sóc Trăng khẳng định: “Tiếp xúc và giao lưu văn hóa của người Hoa ở Sóc Trăng thông qua trang trí kiến trúc, thờ tự và lễ hội ở các cơ sở tôn giáo, tín ngưỡng đã trở thành sợi dây gắn kết các tộc người lại gần nhau hơn, góp phần vào việc bảo tồn bản sắc văn hóa của dân tộc. Giao lưu và tiếp thu những yếu tố văn hóa của người Kinh và người Khơ-me, đã làm phong phú thêm kho tàng di sản văn hóa của người Hoa đang sinh sống trên vùng đất Sóc Trăng, đồng thời góp phần vào công cuộc xây dựng và phát triển nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc” (Lâm Hoàng Viên, 2017, tr. 142).

Tài liệu tham khảo

1. Phan An (2005), *Người Hoa ở Nam Bộ*, Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội.
2. Ban Tuyên giáo Tỉnh ủy Sóc Trăng (2005), *Truyền thống đấu tranh cách mạng của đồng bào Hoa tỉnh Sóc Trăng (1930 - 1975)* (Lưu tại Thư viện tỉnh Sóc Trăng).
3. Phú Văn Hãn - Sơn Minh Thắng (2018), *Văn hóa các dân tộc thiểu số tại chỗ vùng Tây Nam Bộ - Những vấn đề đặt ra trong phát triển bền vững vùng*, Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội.
4. Trần Hồng Liên (2002), *Vấn đề dân tộc và tôn giáo ở Sóc Trăng*, Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội.
5. Nguyễn Ngọc Thơ (2017), *Tín ngưỡng Thiên Hậu vùng Tây Nam bộ*, Nxb. Chính Trị Quốc gia Sự Thật, Hà Nội.
6. Tỉnh ủy Sóc Trăng (2012), *Địa chí tỉnh Sóc Trăng*, Nxb. Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
7. UBND tỉnh Sóc Trăng, *Báo cáo số 08/BC-BDT ngày 28/06/2019 về “Công tác người Hoa 06 tháng đầu năm 2019 và một số nhiệm vụ trong 06 tháng cuối năm 2019”*, Lưu tại Văn phòng UBND tỉnh Sóc Trăng.
8. Lâm Hoàng Viên (2017), *Tín ngưỡng dân gian người Hoa ở Sóc Trăng*, Trung tâm Văn hóa tỉnh Sóc Trăng xuất bản.